

Sławomir Sadowski

REALNE I POZORNE ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA MIĘDZYNARODOWEGO PRÓBA KLASYFIKACJI

Streszczenie

Bezpieczeństwo międzynarodowe jest zależne od różnorodnych zagrożeń. Liczba prezentowanych współcześnie zagrożeń jest wyjątkowo wielka, ale ich realne znaczenie jest różne. Artykuł zawiera analizę zagrożeń międzynarodowych przeprowadzoną poprzez pryzmat ich realności. Wynika z niej, że zagrożenia można podzielić na wywołane przez siły naturalne i stwarzane przez człowieka. Zagrożenia naturalne to katastrofy naturalne (trzęsienia ziemi, huragany, tsunami, wybuchy wulkanów itp.) oraz pandemiczne zjawiska chorobowe. Realne zagrożenia międzynarodowe generowane przez ludzi to wojny i konflikty zbrojne, terroryzm, broń jądrowa, zorganizowana przestępczość międzynarodowa oraz zagrożenia w cyberprzestrzeni. Poza nimi istnieje wiele innych zagrożeń, acz ich wpływ na relacje międzynarodowe jest ograniczony.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, zagrożenia, stosunki międzynarodowe, zjawiska realne i pozorne.

Wprowadzenie

Bezpieczeństwo to pewność istnienia, przetrwania, posiadania i rozwoju przedmiotu będące wynikiem braku zagrożeń (ich niewystępowania lub wyeliminowania) oraz działań powstałych w wyniku kreatywnego postępowania zmiennego w czasie. W odniesieniu do bezpieczeństwa międzynarodowego kwestie te przenosimy na określoną zbiorowość państw, rozumianych jako system międzynarodowy¹.

---

¹ R. Zięba, *Kategoria bezpieczeństwa w nauce o stosunkach międzynarodowych*, Toruń 2005, s. 33; *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, 2002, s. 13.

Wynika z tego, że opis i analiza jakiegokolwiek bezpieczeństwa są niemożliwe bez zdefiniowania czynników wpływających na bezpieczeństwo, w tym zwłaszcza zagrożeń. Pod pojęciem zagrożenia rozumiemy zjawisko wywołane działaniem sił natury bądź człowieka, które powoduje, że poczucie bezpieczeństwa maleje lub zupełnie zanika i zastępowane jest przez obawę czy wręcz strach.

W stosunkach międzynarodowych na poczucie zagrożenia wpływają zjawiska polityczne, militarne, ekonomiczne, kulturowe, przestępcze, naturalne, a zwłaszcza te, których skutkiem może być naruszenie lub zburzenie porządku międzynarodowego, jego segmentu albo podważenie bezpieczeństwa wielkich grup ludzi na dużych przestrzeniach, szczególnie wychodzących poza obszar jednego państwa lub w istotny sposób destabilizujące podmioty międzynarodowe. W teorii bezpieczeństwa wyodrębnia się zwykle trzy jego ujęcia:

- podmiotowe, czyli problem bezpieczeństwa uczestników stosunków międzynarodowych oraz systemu jako całości,
- przedmiotowe, czyli treść bezpieczeństwa, środki i sposoby jego kształtowania oraz szanse rozwojowe,
- funkcjonalne (procesualne), które pozwala obserwować zmienność w czasie i przestrzeni, a więc dynamikę i ewolucję subiektywnych i obiektywnych aspektów bezpieczeństwa uczestników tzn. pewność ich istnienia oraz swobód rozwojowych².

To trzecie ujęcie zmusza do zidentyfikowania czynników mogących zdestabilizować bezpieczeństwo państwa lub systemu międzynarodowego, a więc poszukiwania zagrożeń bezpieczeństwa. Trzeba więc sobie odpowiedzieć: czym jest zagrożenie i co stanowi jego treść? Jak wspomniano wyżej, zagrożenie to w istocie stan uczuć, a więc coś niezwykle subiektywnego, które powoduje, że określony czynnik może być przez jedną osobę odbierany jako zagrożenie, a inną jako zjawisko dla bezpieczeństwa neutralne lub wręcz umacniające poczucie bezpieczeństwa. Oczywiście, odczucia te można przenieść z zachowań jednostkowych na grupowe. Za klasyczną można uznać klasyfikację postrzegania bezpieczeństwa poprzez pryzmat zagrożeń, sformułowaną przez Davida Freya, według którego:

- stan braku bezpieczeństwa występuje wtedy, gdy duże jest rzeczywiste zagrożenie, a postrzegane jest prawidłowo,
- stan obsesji występuje wtedy, gdy nieznaczne zagrożenie jest postrzegane jako duże,
- stan fałszywego bezpieczeństwa ma miejsce wówczas, gdy zagrożenie jest poważne, a postrzegane bywa jako niewielkie,
- stan bezpieczeństwa występuje wtedy, gdy zagrożenie zewnętrzne jest nieznaczne, a jego postrzeganie prawidłowe³.

² S. Koziej, *Teoria i historia bezpieczeństwa, skrypt internetowy*, Warszawa 2006.

³ Cyt. za: P. Kmiecik, *Rodzaje i źródła współczesnych zagrożeń bezpieczeństwa narodowego*, „Militis.pl” 11 września 2012, <http://www.militis.pl/miedzynarodowe/rodzaje-i-zrodla-wspolczesnych-zagrozen-bezpieczenst-wa-narodowego> (dostęp: 16.05.2013).

Mamy tutaj wyraźne powiązanie bezpieczeństwa ze stanem zagrożeń, z tym że stan obsesji i fałszywego bezpieczeństwa definiowane są jako skutek błędnego postrzegania zagrożeń. Tym samym mamy do czynienia z pozornym obrazem bezpieczeństwa rozumianym jako obraz fałszywy, złudzenie rzeczywistości, czyli przeciwieństwo zjawisk realnych, prawdziwych, zgodnych ze stanem faktycznym.

Określenie zagrożeń jako realnych lub fałszywych wymaga dokonania pewnej klasyfikacji tychże i dopiero poprzez analizę skutków przez nie wywoływanych można przyjąć, które z zagrożeń współczesnego świata są realne, a które mają wymiar pozorny. Zagrożenia dzielą się na naturalne i związane z działalnością człowieka. Te naturalne można z kolei podzielić na katastroficzne i ewolucyjne; te pierwsze to skutki klęsk żywiołowych oraz chorób pandemicznych, natomiast ewolucyjne to przede wszystkim zagrożenia ekologiczne będące skutkiem niszczenia naturalnych ekosystemów, zanieczyszczenia wód, ocieplania klimatu, skażenia lokalne, wyczerpywanie surowców nieodnawialnych itp. Drugą grupę zagrożeń, powodowanych działalnością człowieka, można podzielić na: militarne, terrorystyczne, konflikty międzykulturowe, ekonomiczne, cywilizacyjne i społeczne, transnarodowa przestępczość zorganizowana⁴. Podobnie jak zagrożenia naturalne, także te generowane działalnością człowieka można podzielić na katastroficzne i ewolucyjne. Niewątpliwie wymiar ewolucyjny mają konflikty międzykulturowe, większość zagrożeń ekonomicznych, cywilizacyjnych i społecznych, natomiast charakter katastrofy mają zagrożenia militarne i terrorystyczne. Z punktu widzenia poczucia bezpieczeństwa szczególnie groźne są klęski żywiołowe, których dynamizm występowania gwałtownie narusza zarówno bezpieczeństwo jednostkowe, jak i zbiorowe. Natomiast zagrożenia ewolucyjne w znacznie mniejszym zakresie wpływają na odczuwanie niebezpieczeństwa, bowiem proces ich narastania jest stosunkowo powolny i w krótkich przedziałach czasowych zmiany są słabo dostrzegalne. W konsekwencji zagrożenia ewolucyjne znajdują się poza obszarem zainteresowania służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo.

Zagrożenia międzynarodowe można także podzielić ze względu na obszar występowania, czyli globalne, regionalne i lokalne oraz ze względu na prawdopodobieństwo wystąpienia i ich skutki, czyli realne i pozorne.

1. Zagrożenia naturalne

Współcześnie i w perspektywie kilkudziesięciu lat brak poczucia bezpieczeństwa w skali międzynarodowej będzie kreowany przez tradycyjne zagrożenia, acz zmodyfikowane przez ewolucję zjawisk naturalnych oraz działania ludzkie. Jak się wydaje, w najbliższych dziesięcioleciach nie znajdziemy remedium na siły natury, a być może ich niszczącą potęgę wzmocnią zmiany klimatyczne będące efektem procesów naturalnych, jak i działalności ludzkiej. Prócz tradycyjnych zagrożeń, jak

---

⁴ Tamże.

trzęsienia ziemi, powódzie, wybuchy wulkanów itp., za szczególnie groźną perspektywę uważa się skutki procesu ocieplania się klimatu. Obecnie mamy do czynienia z ostrym sporem co do przyczyn zmian klimatycznych⁵, jednak jego uczestnicy są zgodni, że proces ocieplania klimatu będzie postępował, a w konsekwencji pojawiają się różne jego reperkusje:

- podniesienie poziomu mórz, które może skutkować zalaniem terenów nisko położonych nad poziomem morza oraz depresyjnych⁶,
- długotrwałe susze prowadzące do załamania produkcji rolnej zwłaszcza w rejonach zwrotnikowych, a w konsekwencji zagrożenia głodem,
- topnienie czap polarnych, skutkujące paradoksalnie ochłodzeniem klimatu w strefach umiarkowanych, czyniąc je mniej atrakcyjnymi do zamieszkania,
- częstsze i gwałtowniejsze klęski żywiołowe⁷.

Klęski żywiołowe wydatnie burzą poczucie bezpieczeństwa w skali masowej. Trzęsienia ziemi, tsunami, powódzie, wybuchy wulkanów, gigantyczne pożary, huragany, susze, zamiecie śnieżne, mrozy i inne zabijały wielu ludzi, a także dewastowały i niszczyły bogactwo materialne. Za klęskę żywiołową, która przyniosła największe straty ludzkie uważa się powódź w Chinach w 1931 r., która pochłonęła około 4 miliony ofiar⁸. Wybuch wulkanu Tambora w Indonezji 10 kwietnia 1815 r. zabił około 92 tysiące osób⁹. Trzęsienie ziemi w Shaanxi w 1556 r. spowodowało 830 tys. ofiar, a według źródeł w niektórych jednostkach administracyjnych zginęło 60% mieszkańców¹⁰. Równie niszczycielskie bywają wiatry, cyklon Bholá w Ban-

⁵ Spór o charakter zmian klimatycznych jest wielowątkowy, lecz można w nim wydzielić dwie główne linie sporu. Pierwsza dotyczy przyczyn ocieplania klimatu, a więc czy proces ten wywołany jest przez człowieka, czy też jest wynikiem naturalnych zmian klimatu, druga zaś dotyczy pytania, czy ocieplenie klimatu jest faktem, czy też mitem. Tezy o wpływie człowieka na zmiany klimatyczne prezentowane są zwłaszcza przez: The Intergovernmental Panel on Climate Change oraz National Climatic Data Center stanowiący część National Oceanic and Atmospheric Administration (NOAA). W 2012 r. grupa uczonych opublikowała na łamach „Wall Street Journal” apel *No Need to Panic About Global Warming*; <http://online.wsj.com/article/SB1000142405297020430140457717153183842-1366.html> (dostęp: 20.04.2013), w którym zakwestionowała tezę o ocieplaniu klimatu.

⁶ Szczególnie zagrożone takimi procesami są: delta Brahmaputy i Gangesu, gdzie mieszka około 130 mln osób, depresja holenderska, delty wielkich rzek (Mekong, Jangcy, Nil, Missisipi in.) Także wiele miejscowości nadmorskich i wysp położonych jest tuż nad poziomem morza (np. Nowy York, Tokio). Ogółem szacuje się, że na obszarach depresyjnych oraz od 0 do 10 m n.p.n. żyje 400-450 mln ludzi. *Mapa wysokości n.p.m.*; <http://www.wykop.pl/ramka/1221417/mapa-wysokosci-n-p-m/> (dostęp: 20.04.2013).

⁷ Liczba huraganów 4 i 5 kategorii wzrosła w świecie w latach 1975-2005 o około 50% ze 160 do 240 rocznie. *Zmiany klimatu w XX wieku*, „biomasa.org”; <http://www.biomasa.org/index.php?d=artykul&kat=8&art=3> (dostęp: 2.05.2013).

⁸ D. A. Pietz, *Engineering the state: the Huai River and reconstruction in Nationalist China, 1927-1937*, Routledge 2002, s. 61-70.

⁹ O skutkach kataklizmu szerzej: H. and E. Stommel, *Volcano Weather: The Story of 1816, the Year without a Summer*, Newport RI 1983.

¹⁰ G. Pararas-Carayannis, *Historical Earthquakes in China*, <http://www.drgeorgepc.com/EarthquakesChina.html> (dostęp: 20.04.2013).

gladeszu 1970 r. zabił 500 tys. ludzi oraz zdewastował niemal całą deltę Gangesu i Brahmaputry¹¹. Niemal równie straszliwe skutki przyniosło tsunami na Oceanie Indyjskim w 2004 r. Liczba około 300 tysięcy zabitych, w tym licznych turystów z krajów Zachodu wstrząsnęła światem¹². To tylko kilka przykładów klęsk żywiołowych, które oddziaływały w skali globalnej lub kontynentalnej. W mniejszej skali zjawiska te są znacznie częstsze i praktycznie oddziałujące na ludzi na całym świecie, choć oczywiście wiele kataklizmów występuje tylko w niektórych regionach ziemi. Kataklizmy naturalne powodują, że w niektórych częściach świata wielkie rzesze ludzi żyją w stanie niemal nieustannego zagrożenia bezpieczeństwa.

Gdyby liczba i siła kataklizmów znacząco zwiększyła się, spowodowałyby to wzrost zapotrzebowanie na pomoc humanitarną i usuwanie skutków klęsk żywiołowych. Biorąc pod uwagę zakres i skalę klęsk żywiołowych, zwłaszcza w regionach gęsto zaludnionych, prawdopodobne staje się, że państwa małe i średnie utracą zdolność do skutecznego przeciwstawienia się skutkom kataklizmów. W konsekwencji zasadne wydaje się tworzenie międzynarodowego systemu ratowniczego, zdolnego do szybkiego i efektywnego działania w rejonach dotkniętych klęską żywiołową¹³. Według sekretarza obrony USA Leona Panetty: „zmiany klimatyczne mogą mieć wpływ na bezpieczeństwo narodowe... skutki ocieplenia klimatu spowodują nowe konflikty, nową falę uchodźców i zapotrzebowanie na pomoc, które to zagrożenia wymagają zwiększonej pomocy wojskowej USA”¹⁴. W konsekwencji kierownictwo amerykańskich sił zbrojnych uważa, że istniejące i przyszłe systemy rozpoznawcze mogą znakomicie służyć także do rozpoznawaniu procesów klimatycznych i ich skutków. Ponadto siły i środki transportowe, inżynierii wojskowej, obrony przeciwchemicznej pozwalają na szybką reakcję w skali globalnej. Zasadniczym problemem takich akcji wydają się źródła ich finansowania.

Równie dramatyczne skutki wywołują choroby pandemiczne, które mogą zaburzyć poczucie bezpieczeństwa nawet w skali globalnej. W dziejach mieliśmy wielokrotnie do czynienia z pandemią, które dziesiątkowały ludzkość¹⁵. O skali zdarzeń pandemicznych świadczą niektóre epidemie, które w przeszłości ogarniały świat, tzw. Dżuma Justyniana w połowie VI w. n.e. zabiła w świecie około 100 mln osób, a więc prawie 30% ogólnej liczby ludności świata, „czarna śmierć” w XVI w. unicestwiła w Europie i Afryce Północnej ok. 200 mln ludzi. Choroba ta zapoczą-

¹¹ *Disaster; East Pakistan: Cyclone May Be The Worst Catastrophe of Century*, "The New York Times" November 22, 1970, p. 169.

¹² *Tsunami 2004. Asian tsunami, Boxing day tsunami, Indian Ocean tsunami*, <http://tsunami2004.net/> (dostęp: 20.04.2013).

¹³ Dzisiaj w zasadzie tylko wielkie mocarstwa, ze względu na posiadane siły i środki, w tym wojskowe, są zdolne do skutecznej redukcji skutków wielkich klęsk żywiołowych.

¹⁴ S. I. Erwin, M. Gulasz, D. Parsons, Y. Tadjeh, *Top Five Threats to National Security in the Coming Decade*, „National Defense” Listopad 2012, <http://www.nationaldefensemagazine.org/archive/2012/November/Pages/TopFiveThreatstoNationalSecurityintheComingDecade.aspx> (dostęp: 15.05.2013).

¹⁵ Szerzej: P. Gulisano, *Pandemie. Od dżumy do ptasiej grypy*, Kraków 2007.

kowała wielką falę epidemii dżumy, które pojawiały się na świecie regularnie aż do XVIII w. Ospa prawdziwa, przywleczona przez Europejczyków do Ameryki zabiła ponad 75% populacji Azteków i 90% Inków. Miliony ludzi zabijały także cholera i tyfus, np. ataki cholery zdziesiątkowały ludność Indii, powodując w ciągu 40 lat XIX w. około 40 mln zgonów. Liczbą populacji światowej wstrząsnęła w latach 1918-1919 tzw. grypa „hiszpanka”, która unicestwiła ponad 100 mln ludzi na wszystkich kontynentach¹⁶. Współcześnie wiele chorób masowych zostało zlikwidowanych dzięki powszechnym szczepieniom, acz zwłaszcza w krajach ubogich w dalszym ciągu różne choroby stanowią ważny problem epidemiczny. Dotyczy to m.in.: gorączki krwotocznej (ebola), malarii i chorób związanych z nosicielstwem wirusa HIV¹⁷.

Mimo wydatnego ograniczenia skutków pandemii w dalszym ciągu powodują one poważne zaburzenia bezpieczeństwa wielkich społeczności ludzkich. W 2009 r. panikę w skali światowej wywołała tzw. „świńska grypa”. Dostyc szybko, bo już w 2010 r. okazało się jednak, że nie jest ona zbyt wielkim zagrożeniem, a nawet pojawiły się sugestie, że wywołana była, być może, przez koncerny farmaceutyczne, niekompetencję Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) oraz media, które w pogoni za oglądalnością propagowały niesprawdzone wiadomości. Pomijając cały kontekst biznesowo-korupcyjny należy podkreślić, że pozorna epidemia zburzyła spokój i bezpieczeństwo całych populacji, w tym nawet liderów wielu państw, którzy decydowali o zakupie niesprawdzonych i niepotrzebnych szczepionek¹⁸.

Gwałtowny rozwój medycyny i nauk okołomedycznych pozornie spowodował wydatne zmniejszenie zagrożeń pandemicznych, ponieważ okazało się, że nośniki chorób zakaźnych (wirusy, bakterie) są zdolne do szybkich mutacji genetycznych, a tym samym przewyciężenie tego typu chorób ma wymiar czasowy i falowy. Ponadto czynnikiem narastania zagrożeń pandemicznych jest wzrastająca mobilność ludzi w wymiarze kontynentalnym i międzykontynentalnym; tym samym transfer zagrożeń jest niezwykle szybki. Prawdopodobieństwo likwidacji chorób masowych wydaje się małe, zwłaszcza w krajach ubogich, stojących na niskim poziomie sanitarnym i ze słabo rozwiniętą infrastrukturą medyczną. Tym samym najskuteczniejszym sposobem przeciwdziałania tego typu zagrożeniom jest wczesne ich rozpoznanie oraz przewidywanie kierunków rozprzestrzeniania, by móc stworzyć efektywne sposoby przeciwdziałania. Współcześnie praktyczne działania w tym zakresie, nazywane *biosurveillance*, prowadzone są w Stanach Zjednoczonych,

¹⁶ A. Budo, *Zarazy, które dziesiątkowały ludzkość*, „National Geographic Polska”, <http://www.national-geographic.pl/artykuly/pokaz/zarazy-ktore-dziesiatkowaly-ludzosc/> (dostęp: 15.05.2013).

¹⁷ Tamże.

¹⁸ J. Rubin, *Public perceptions, anxiety, and behaviour change in relation to the swine flu outbreak: cross sectional telephone survey*, „British Medical Journal” 2009, 339:b2651, <http://www.bmj.com/content/339/bmj.b2651> (dostęp: 20.04.2013); D. Cohen, P. Carter, *WHO and the pandemic flu “conspiracies”*, „British Medical Journal” Juni 2010, <http://www.bmj.com/content/340/bmj.c2912> (dostęp: 20.05.2013).

które w 2013 r. przyjęły *National Biosurveillance Science and Technology Roadmap*¹⁹. Pojęcie to oznacza proces gromadzenia, integrowania, interpretacji i przekazywania istotnych informacji związanych z zagrożeniami lub aktywnością choroby wpływającej na zdrowie ludzi, zwierząt lub roślin w celu osiągnięcia wczesnego wykrywania i ostrzegania. Celem takich działań jest rozpoznanie ogólnej sytuacji epidemicznej w świecie (kraju), której zadaniem jest umożliwienie podejmowania lepszych decyzji zdrowotnych na wszystkich szczeblach²⁰.

Upowszechnienie *biosurveillance* w skali światowej pozwoliłoby na tworzenie map przepływu zagrożeń, a tym samym podejmowanie skuteczniejszego przeciwdziałania. W sumie więc naturalne zagrożenia biomedyczne traktowane są w sposób podobny jak inne zagrożenia przyrodnicze i podobnie uważa się je za trudne do przewidzenia i zwalczania, tym samym ich redukcja możliwa jest głównie poprzez rozpoznanie przepływów i ich unikanie, poprzez stosowanie leków lub szczepionek.

Drugim poważnym zagrożeniem jest broń biologiczna, która w przeszłości stanowiła istotny element potencjału militarnego supermocarstw. Od chwili wprowadzenia zakazu jej produkcji i rozpowszechniania²¹ w zasadzie większość krajów zrezygnowała z tego typu broni. Jednak współcześnie uważa się, że broń biologiczna może stać się orężem terrorystów ze względu na stosunkowo niewielkie koszty jej produkcji, dużą skuteczność oraz słabą wykrywalność w początkowym etapie zastosowania. Problemem są jednak warunki jej produkcji, a zwłaszcza wymagana sterylność²². Podstawową metodą walki z biozagrożeniami jest zdolność do efektywnego ich rozpoznania, jednak według amerykańskiej *Defense Threat Reduction Agency* tempo prac w tym zakresie jest zbyt wolne, aby nadążyć za potencjalnymi terrorystami²³. Dopóki nie zbudujemy skutecznego, globalnego systemu rozpoznania i wykrywania miejsc produkcji broni biologicznej w świecie będzie istniało poważne zagrożenie jej użycia, a tym samym narastająca społeczna obawa przed jej ewentualnymi skutkami.

Można chyba pokusić się o wniosek, że współcześnie pandemie nie stanowią tak gigantycznego zagrożenia jak w przeszłości, ale wzbudzają strach podobnie wielki, jak wszystko co nieznanne i trudne do przeciwdziałania.

¹⁹ *National Biosurveillance Science and Technology Roadmap. Executive Office of the President National Science and Technology Council*, Washington, June 2013; http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/microsites/ostp/biosurveillance_roadmap_2013.pdf (dostęp: 20.08.2013).

²⁰ Tamże.

²¹ *The Convention on the Prohibition of the Development, Production and Stockpiling of Bacteriological (Biological) and Toxin Weapons and on their Destruction* (the Biological Weapons Convention) z 1972 r. <http://www.opbw.org/convention/conv.html> (dostęp: 20.04.2013).

²² Szerzej: K. Zieliński, M. Brocki, M. Janiak, A. Wiśniewski, *Patologia obrażeń i schorzeń wywołanych współczesną bronią w działaniach wojennych i terrorystycznych*, Warszawa 2010.

²³ S. I. Erwin, M. Gulasz, D. Parsons, Y. Tadjeh, *Top Five Threats...*, dz. cyt.

2. Działalność człowieka jako źródło zagrożeń

Przez wieki największe obawy ludzi rodziły zagrożenia militarne, a więc wojny między państwami lub koalicjami państw oraz wojny i konflikty wewnętrzne²⁴. Szczególnie dramatyczne skutki przyniosły wojny XX w., zwłaszcza I i II wojna światowa, wojna koreańska czy interwencje mocarstw w Wietnamie, Afganistanie i innych. Jednak po prawnomiędzynarodowej delegalizacji wojny, ustabilizowaniu stosunków między mocarstwami za pomocą doktryny odstraszania jądrowego oraz wymuszanie siłą przez społeczność międzynarodową na agresorach *status quo ante* doprowadziło do sytuacji, że co raz mniejsze jest prawdopodobieństwo wojny między podmiotami prawa międzynarodowego. Stan ten jest dodatkowo potęgowany przez pogłębiające się zjawisko globalizacji i kształtowanie współpracy międzynarodowej we wszystkich wymiarach. Tym samym zagrożenia wojną klasyczną wydają się w średniookresowej perspektywie mało prawdopodobne²⁵.

Natomiast dramatycznie wzrastają skutki wojen domowych i wewnętrznych konfliktów zbrojnych. Konflikty w Ruandzie, Demokratycznej Republice Kongo, Sudanie, Afganistanie, Pakistanie, Syrii to tylko przykłady brutalnych wojen domowych, prowadzonych bez przestrzegania jakichkolwiek zasad, z zastosowaniem broni chemicznej włącznie. Liczba zabitych, straty materialne oraz liczba uchodźców z terenów ogarniętych konfliktami są porównywalne z najokrutniejszymi wojnami w dziejach²⁶. Niewątpliwie zasadniczym problemem tych konfliktów są ich międzykulturowe źródła (etniczne, religijne, etyczne, historyczne, obyczajowe), a więc kwestie, gdzie znalezienie kompromisu bywa bardzo trudne lub wręcz niemożliwe. Skomplikowane jest też pośrednictwo międzynarodowe w ich rozwiązywaniu. W konsekwencji należy sądzić, że w perspektywie wojny domowe będą istotnym czynnikiem destabilizacji sytuacji międzynarodowej, zwłaszcza w Afryce oraz Azji Zachodniej i Południowej. Zjawisko to nie będzie bezpośrednio dotykało stabilnych krajów Zachodu, acz niewątpliwie będą one odczuwały ich skutki w postaci fali uchodźców, zaangażowania w ekspedycje zbrojne itp.²⁷

²⁴ Historia wojen to jedna z ważniejszych dziedzin badawczych nauk historycznych i wojskowych. By choć w podstawowym zakresie zrozumieć ich istotę, warto sięgnąć do: J. Keegan, *Historia wojen*, Warszawa 1998 oraz M. Creveld van, *Zmienne oblicze wojny. Od Marny do Iraku*, Poznań 2008.

²⁵ Pogląd taki zawarty jest, m.in. w podstawowych dokumentach strategicznych mocarstw światowych oraz Polski: *National Security Strategy*, Washington 2010; *National Security Strategy of the Russian Federation to 2020*, Moscow 2009; *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP*, Warszawa 2007; Treść amerykańskiej i rosyjskiej strategii za: D. Mierzejewski, *The International Security Sourcing Materials Strategies of the Safety. The Introduction and the Choice*, Donetsk 2011.

²⁶ W wewnętrznych konfliktach zbrojnych po 1977 r. zginęło: Afganistan 1979-1989 – 1 000 000-2 000 000; Sudan 1983-2005 – ok. 2 000 000; Demokratyczna Republika Kongo 1998-2008 – 3 000 000-3 800 000; Sudan – Darfur – 2 000 000; Afganistan od 2002 – ok. 456 000; Czeczenia 1994-1999 – 238 000; Sri Lanka 1983-2009 – 145 000. Źródło: *Statistics of Wars, Oppressions and Atrocities of the Twenty-First Century*; <http://necrometrics.com/wars21c.htm> (dostęp: 20.12.2012).

²⁷ Szerzej: A. Potyrała, *Współczesne uchodźstwo. Próby rozwiązania międzynarodowego problemu*, Poznań 2005.

Mimo pozornego zmniejszenia znaczenia zagrożeń militarnych poważne obawy budzi broń jądrowa. Ten powstały u schyłku II wojny światowej środek walki był podstawą stabilizacji międzynarodowej w okresie „zimnej wojny”²⁸. Współcześnie o broni jądrowej mówi się zwykle przy okazji badań jądrowych prowadzonych przez tzw. „państwa bandyckie” zapominając, że zasadnicze i podstawowe jej arsenały znajdują się w dalszym ciągu w rękach Stanów Zjednoczonych i Federacji Rosyjskiej. Ponadto jej posiadaczami są: Francja, Wielka Brytania, Chiny, Izrael, Indie, Pakistan i prawdopodobnie Korea Północna²⁹. Gros broni jądrowej znajduje się więc rękach krajów politycznie przewidywalnych (może poza Pakistanem i Koreą Północną), dobrze strzegących swoich arsenałów. Posiadacze broni jądrowej nie odżegnują się jednoznacznie od jej użycia³⁰. Jakkolwiek prawdopodobieństwo ataku jądrowego dokonanego przez mocarstwa wydaje się małe, to wielu ekspertów sądzi, że poważnym zagrożeniem jest użycie tej broni przez „państwa bandyckie” oraz organizacje terrorystyczne³¹. Mimo że wyżej wymienione podmioty mają poważne kłopoty ze skonstruowaniem bądź pozyskaniem broni jądrowej, to prawdopodobieństwo zbudowania tzw. „brudnej bomby” jest znacznie większe³². Stąd też ważnym czynnikiem kształtowania systemu ochrony przed tym niebezpieczeństwem jest zbudowanie skutecznego przeciwdziałania nielegalnemu handlowi materiałami jądrowymi. Problem ten jest o tyle groźny, że nawet Stany Zjednoczone nie dysponują w pełni skutecznymi środkami wykrywania i przechwytywania materiałów jądrowych w transporcie w taki sposób, by nie zakłócić zasady wolnego handlu.

Prócz zagrożeń o charakterze terrorystycznym, poważnym niebezpieczeństwem są dążenia niektórych mocarstw jądrowych do budowy systemów antyra-

²⁸ Szerzej: S. Glasstone, P. J. Dolan, *The Effects of Nuclear Weapons (third edition)*, Washington, D.C. 1977; A. De Volpi, V. E. Minkov, V. Simonenko, G. S. Stanford, *Nuclear Shadowboxing: Contemporary Threats from Cold War Weaponry*, Fidler Doubleday, 2004.

²⁹ H. M. Kristensen, R. S. Norris, *Global nuclear weapons inventories 1945-2013*, „Bulletin of the Atomic Scientists” 2013, Volume 69 Issue 5; <http://thebulletin.org/2013/september/global-nuclear-weapons-inventories-1945-2013> (dostęp: 20.08.2013).

³⁰ Na przykład, według założeń rosyjskich, siły jądrowe służą: odstraszeniu potencjalnych agresorów oraz wygaszaniu ewentualnych konfliktów zagrażających bezpieczeństwu państwa. Rosjanie uważają, że broń tę można użyć: w odpowiedzi na zastosowanie broni jądrowej lub innej broni masowego rażenia przeciwko Rosji i/lub jej sojusznikom, jak również w odpowiedzi na agresję konwencjonalną o dużej skali w sytuacjach krytycznych dla bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej; E. Wyciszewicz, *Strategia nuklearna Federacji Rosyjskiej*, „Biuletyn PISM” 2004, nr 5, s. 1061-1063.

³¹ Warto zajrzeć do: K. Jungsup, *The Security Dilema: Nuclear and Missile Crisis of The Korean Peninsula*, „The Korean Journal of Defense Analysis” nr 3/2006; A. Graham, *North Korean Nuclear Challenge: Bush Administration Failure; China's Opportunity*, „The Korean Journal of Defense Analysis” nr 3/2006; Tenże, *Nuclear Terrorism: The Ultimate Preventable Catastrophe*, New York, 2006; A. Vaez, Ch. D. Ferguson, *Towards Enhanced Safeguards for Iran's Nuclear Program*, FAS Special Report No 2 October 2011; https://www.fas.org/pubs/_docs/specialreport2_iran_nuclear_program.pdf (dostęp: 12.09.2012).

³² Szerzej o „brudnej bombie” i skutkach jej użycia: Z. Jaworowski, *Brudna bomba psychologiczna*, http://www.wszm-sochaczew.edu.pl/ejrene/brudna_bomba_psych.htm (dostęp: 20.07.2013).

kietowych, które mogłyby naruszyć względną równowagę sił jądrowych, a przede wszystkim złamać podstawowy mechanizm bezpieczeństwa międzynarodowego, jakim jest wzajemne odstraszenie jądrowe. Nie jest to problem tylko mocarstw, gdyż także takie kraje, jak Iran czy Korea Północna wielokrotnie twierdziły, że ich przyszyły potencjał jądrowy ma zapewnić im bezpieczeństwo poprzez odstraszenie. W efekcie każda próba rozbudowy systemów antyrakietowych, zwłaszcza mających charakter globalny, budzi poważny niepokój zwłaszcza Rosji i Chin. Niepokój tym silniejszy, że zdolność tych krajów do rywalizacji wojskowej ze Stanami Zjednoczonymi opiera się niemal wyłącznie na siłach jądrowych, gdyż ich potencjał konwencjonalny jest zdecydowanie słabszy od amerykańskiego. Nie wydaje się więc, że kraje te zaakceptują amerykańskie systemy antyrakietowe, które zapewniłyby USA bezwzględną przewagę wojskową w świecie, a tym samym amerykańskie plany rozbudowy systemu będą wzbudzały polityczne burze w skali globalnej³³.

Poważnym zagrożeniem militarnym współczesności jest także terroryzm. Co prawda trudno jest jednoznacznie odpowiedzieć, czym to zjawisko jest (odsyłam do obszernej literatury na ten temat³⁴), to w potocznym rozumieniu pojmowany jest on jako instrument zastraszania i czynnik poważnych strat ludzkich. Zwykle zagrożenie terroryzmem odnosimy przede wszystkim do świata zachodniego, acz w rzeczywistości zjawisko to występuje głównie w krajach głęboko podzielonych ideologicznie, a więc w Azji Południowej i na Bliskim Wschodzie oraz na styku kulturowym w Afryce. Często terroryzmem nazywane są także inne formy militarne, zwłaszcza noszące charakter działań asymetrycznych, określane w ten sposób z przyczyn czysto politycznych i propagandowych. Współcześnie terroryzmem na-

³³ O skali emocji, które każdorazowo pojawiały się przy okazji prób budowy systemu antyrakietowego przez USA świadczą wydarzenia związane z reaganowskim planem „Star Wars”, programem „Airborne Laser”, który przewidywał zniszczenie rakiet na wyrzutniach za pomocą energii laserowej wystrzelwanej z samolotu, czy próby rozmieszczenia elementów systemu antyrakietowego na terenie Polski i Czech. Zob.: F. Fitzgerald, *Way Out There in the Blue: Reagan, Star Wars and the End of the Cold War*. Simon & Schuster 2001; S. Sadowski, *Ballistic Missile Defense System – gwarancja czy zagrożenie bezpieczeństwa międzynarodowego?* [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe a bezpieczeństwo państwa*, t. 1, W. Wróblewski, C. Skuza (red.), Szczecin 2007, s. 207-224; Tenże, *Wpływ Ballistic Missile Defence System na stosunki euroatlantyckie*, [w:] *Unia Europejska we współczesnym świecie*, Jolanta Bryła (red.), Poznań 2009, s. 133-147.

³⁴ B. Hoffman, *Oblicza terroryzmu*, Warszawa 1999, 2001; A. P. Schmid and A. I. Jongman, *Political Terrorism. A New Guide to Actors, Authors., Concepts, Data Bases, Theories, and Literature*, New Brunswick 1998; G. Wardlaw, *Political Terrorism. Theory, Tactics, Countermeasures*, Cambridge University Press, 1989; J. Dworzecki, *Terroryzm jako zagrożenie współczesnego świata*, „Zeszyt Naukowy Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego <Apeiron>” 2011, nr 5, s. 181-232; S. Wojciechowski, *Terroryzm – analiza pojęcia*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, 2009, nr 1, s. 54-60; T. Białek, *Terroryzm. Manipulacja strachem*, Warszawa 2005; K. Karolczak, *Terroryzm polityczny – próba redefinicji*, [w:] *Terroryzm w świecie współczesnym*, E. Haliżak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka (red.), Warszawa-Pieniężno 2004; B. Bolechów, *Terroryzm w świecie podwubiegunowym*, Toruń 2003; J. Tomasiewicz, *Terroryzm na tle przemocy politycznej – zarys encyklopedyczny*, Katowice 2000.

zywa się zarówno terroryzm indywidualny, wojny narodowo-wyzwoleńcze, ekstremizm religijny, tzw. wojnę z terroryzmem oraz cyberterroryzm.

W XXI w. wydarzenia te w skali globalnej spowodowały śmierć tysięcy osób, głównie w Iraku, Afganistanie, Pakistanie, ale również w Stanach Zjednoczonych, krajach europejskich i innych. W XX i XXI w. dokonano ponad 320 zamachów terrorystycznych skutkujących ofiarami śmiertelnymi, z tego ponad 250 w XXI w.³⁵ Zamachy z ofiarami śmiertelnymi przeprowadzono w ponad pięćdziesięciu krajach świata, a do tego można doliczyć kolejne drugie tyle, w których zamachy nie spowodowały ofiar śmiertelnych. Spośród 18 zamachów, w których zginęło ponad 200 osób, 13 przeprowadzono w okresie po 1990 r. Wynika z tego, że terroryzm jest zjawiskiem narastającym, a jednocześnie nie widać instrumentów, które powstrzymałyby to zjawisko. Można więc sądzić, że terroryzm będzie stanowił w bliskiej i średniookresowej perspektywie ważny problem bezpieczeństwa międzynarodowego, tym bardziej, że pojawiła się w ostatnich 20-30 latach alternatywna przestrzeń aktywności ludzkiej, czyli cyberprzestrzeń, rozumiana jako przestrzeń przetwarzania i wymiany informacji tworzona przez systemy teleinformatyczne wraz z powiązaniem pomiędzy nimi oraz relacjami z użytkownikami³⁶.

W przestrzeni tej prowadzone są różnorodne działania zarządcze, mające wpływ na całokształt życia człowieka, od procesów kierowania państwem i systemem bezpieczeństwa narodowego po zarządzanie systemami energetycznymi, telekomunikacyjnymi i transportem. W konsekwencji naruszenie bezpieczeństwa tych systemów może spowodować gigantyczne straty. Należy także podkreślić, że współcześnie każda wojna zaczyna się od zniszczenia lub poważnego naruszenia obrony radioelektronicznej przeciwnika³⁷. Tym samym naruszenie stabilności cyberprzestrzeni uważane jest za jedno z poważniejszych zagrożeń bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego. Szef U.S. Cyber Command gen. Keith Alexander twierdzi, że w niezbyt odległej przyszłości ataki na sieci komputerowe przekroczą linię kradzieży i zakłóceń, i pozwolą na zniszczenie systemów informatycznych, a w konsekwencji naruszenie funkcjonowania infrastruktury przeciwnika, w tym sieci elektroenergetycznych, zapór, systemów transportowych i innych sektorów, które korzystają z komputerowych rozwiązań kierowania³⁸. Póki co za *science fiction* można uznać kwestię przejścia np. przez terrorystów kontroli nad międzykontynentalnymi raketami balistycznymi czy kosmicznymi systemami woj-

³⁵ Obliczenia własne.

³⁶ Ustawa z 30 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw, „Dziennik Ustaw” 2011, nr 222, poz. 1323. Inne określenia cyberprzestrzeni zawierają: Koepsell David, *The Ontology of Cyberspace*, Chicago 2000; L. Zacher, *Człowiek utechniczony i zwirtualizowany w hybrydowym świecie*, [w:] *Wirtualizacja: problemy, wyzwania, skutki*, Zacher L.W. (red.), Warszawa 2013, s.111-128; M. Szpunar, *Spółeczności wirtualne jako nowy typ społeczności. Eksplicacja socjologiczna*, „Studia Socjologiczne” 2004, nr 2, s. 95-130.

³⁷ S. Koziej, *Teoria sztuki wojennej*, Warszawa 1993, s. 114-118.

³⁸ S. I. Erwin, M. Gulasz, D. Parsons, Y. Tadjeh, *Top Five Threats...*, dz. cyt.

skowymi. Wydaje się jednak, że w przyszłości takie niebezpieczeństwo należy rozpatrywać całkiem poważnie.

Problemem, który komplikuje kwestie obrony systemów informatycznych jest fakt, że w większości znajdują się one w rękach prywatnego biznesu, osób fizycznych i prawnych, które niekoniecznie są skłonne do współpracy z instytucjami rządowymi, zwłaszcza gdy dotyczy to ujawnienia różnorodnych tajemnic. Tym samym odpowiedzialne za bezpieczeństwo narodowe państwa często działają i działać będą nieco po omacku, a wszelkie próby podjęcia kontroli choćby niektórych obszarów Internetu wzbudzają gwałtowne protesty społeczne³⁹.

W istocie rzeczy nieznanne są potencjalne skutki wojny lub innych zaburzeń w cyberprzestrzeni. Wiemy natomiast, że jest to przestrzeń pełna luk, dziurawa niemal jak szwajcarski ser. W konsekwencji istnieje poważne zagrożenie, z jednej strony naruszenia bezpieczeństwa w cyberprzestrzeni, z drugiej zaś dążenia do uregulowania przez państwa tejże przestrzeni w imię bezpieczeństwa. Rodzi się więc kolejny obszar, w którym znajduje odzwierciedlenie „dylemat bezpieczeństwa”.

Współcześnie ponownie pojawiają się zagrożenia bezpieczeństwa międzynarodowego, które związane są z przestępczością transnarodową, w tym: narkotykową, handlem żywym towarem, korupcją, „praniem” pieniędzy, piractwem morskim, produkcją i handlem podrobionymi produktami markowymi⁴⁰. Używam świadomie pojęcie „ponownie”, gdyż w przeszłości zdarzały się działania przestępcze, które naruszały bezpieczeństwo międzynarodowe, choćby wymienić przykładowo piractwo morskie w rejonie wschodnim Morza Śródziemnego⁴¹ w I w. p.n.e., piractwo na Karaibach w XVII-XVIII w.⁴², przykłady takie można mnożyć.

Pod pojęciem przestępczości rozumie się zbiór czynów zabronionych ustawowo pod groźbą kary, a popełnionych na obszarze danej jednostki terytorialnej. Zwykle przestępczość rozumiemy jako zjawisko lokalne, którego ofiarami są osoby fizyczne i prawne, lecz rzadko całe społeczeństwa czy państwa. Jak już wspomniano powyżej, czasami przestępczość przybiera takie rozmiary, że narusza bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe. Do tego rodzaju zjawisk należy zaliczyć przestępczość narkotykową, handel ludźmi, przestępstwa finansowe, piractwo czy handel podrobionymi produktami. Zjawiska te przestały występować w wymiarze

³⁹ Wielkie oburzenie w świecie wzbudziło ujawnienie przez Edwarda Snowdena informacji o zakresie infiltracji Internetu przez amerykańskie agendy rządowe. J. Margulies, *The Promise of May, the Betrayal of June, and the Larger Lesson of Manning and Snowden*, „Verdict. Legal Analysis and Commentary from Justia”, 2013, July 17; <http://verdict.justia.com/2013/07/17/the-promise-of-may-the-betrayal-of-june-and-the-larger-lesson-of-manning-and-snowden> (dostęp: 15.08.2013).

⁴⁰ W. Kurowski, *Pojęcie organizacji przestępczej i przestępczości zorganizowanej*, „Prawo i Prokuratura”, 2006, nr 1., s. 27-31.

⁴¹ Zjawisko to w II i I wieku p.n.e. tak się rozplenilo, że senat rzymski w 67 r. p.n.e. skierował w rejon wschodniego Morza Śródziemnego 20 legionów i 500 okrętów, które skutecznie rozprawiły się z korsarstwem. J. Wolski, *Historia powszechna i starożytność*, wyd. V, Warszawa 1994, s. 365-366.

⁴² *Encyklopedia historyczna świata – historia nowożytna*, Antoni Podraza (red.), Kraków 2000, s. 307-308.

krajowym, a przekształciły się w międzynarodowe. Skala tych zjawisk oraz ich wartość finansowa powoduje, że bez interwencji państwa zwalczanie ich jest wybitnie utrudnione, jeśli nie niemożliwe. Międzynarodowe organizacje przestępcze zgromadziły bezprecedensowe bogactwo i władzę, a swoją pozycję umacniają poprzez tworzenie sojuszy z organizacjami terrorystycznymi, skorumpowanymi urzędnikami oraz światem biznesu. W wielu krajach organizacje przestępcze podejmują wręcz militarną konfrontację z władzami państwowymi⁴³. Wydaje się, że przestępczość zorganizowana może w wielu krajach być poważnym wyzwaniem dla władz państwowych, a w skrajnych przypadkach przejąć w nich władzę polityczną. Tym samym przestępczość tego rodzaju może stanowić poważne zagrożenie bezpieczeństwa, także międzynarodowego⁴⁴.

Wszystkie wymienione zagrożenia mają charakter nagły, acz nie są jedynymi, które mogą zagrozić ludzkiej egzystencji. Kryzysy finansowe i gospodarcze, różnicowanie ekonomiczne państw, szantaż energetyczny, ograniczanie dostępu do surowców oraz technologii, funkcjonowanie „szarej” strefy ekonomicznej, egoizm korporacji transnarodowych i państw wysoko rozwiniętych, bezrobocie, zanieczyszczenie środowiska, katastrofy i awarie techniczne, problemy demograficzne, bieda, głód i niedożywienie, tzw. choroby cywilizacyjne i inne także mogą uderzać w poczucie bezpieczeństwa indywidualnego i zbiorowego. Jednakże „pełzający” charakter tych zagrożeń powoduje, że tylko w ograniczonym zakresie znajdują się one w obszarze zainteresowań polityki bezpieczeństwa.

Współczesny świat targany jest różnorodnymi problemami, które naruszają poczucie bezpieczeństwa ludzi, jednak skala zagrożeń bywa bardzo zróżnicowana i w znacznym stopniu stanowi odzwierciedlenie działań propagandowych państw oraz mediów. Często niewiele znaczące zagrożenia przedstawiane są jako poważne i odwrotnie. Jak już stwierdzono, współczesne i perspektywiczne zagrożenia stanowią kontynuację procesów tkwiących głęboko w przeszłości, ale modyfikowanych działalnością człowieka. Zdolność do wpływu na zjawiska naturalne jest w dalszym ciągu ograniczona, a ich skutki bywają znacznie potężniejsze niż w przeszłości ze względu na kumulację ludzi i ich dóbr materialnych na obszarach nękanych klęskami żywiołowymi. W sferze zagrożeń wywoływanych przez człowieka w dalszym ciągu dominują i dominować będą różne formy przemocy fizycznej, które dodatkowo przeniosą się w przestrzeń wirtualną.

Bibliografia

Białek Tomasz, *Terroryzm. Manipulacja strachem*, Warszawa 2005.

Bolechów Bolesław, *Terroryzm w świecie podwubiegunowym*, Toruń 2003.

⁴³ E. Jeziorska, *Meksykańskie kartele narkotykowe*, „Stosunki Międzynarodowe”, 2012-07-24; <http://www.stosunkimiedzynarodowe.pl/meksykańskie-kartele-narkotykowe> (dostęp: 11.12.2012).

⁴⁴ S. I. Erwin, M. Gulasz, D. Parsons, Y. Tadjeh, *Top Five Threats...*, dz. cyt.

- Budo Agnieszka, *Zarazy, które dziesiątkowały ludzkość*, „National Geographic Polska”, <http://www.national-geographic.pl/artykuly/pokaz/zarazy-ktore-dziesiatkowaly-ludzkoosc/>.
- Ciekankowski Zbigniew, *Rodzaje i źródła zagrożeń bezpieczeństwa*, „Bezpieczeństwo i Technika Pożarnicza” 2010, nr 1.
- Cohen Deborah, Carter Philip, *WHO and the pandemic flu “conspiracies”*, „British Medical Journal” Juni 2010, <http://www.bmj.com/content/340/bmj.c2912>.
- Crevelde van Martin, *Zmienne oblicze wojny. Od Marny do Iraku*, Poznań 2008.
- DeVolpi Alexander, Minkov Vladimir E., Simonenko Vadim A., Stanford, George S., *Nuclear Shadowboxing: Contemporary Threats from Cold War Weaponry*. Fidler Doubleday 2004.
- Disaster; East Pakistan: Cyclone May Be The Worst Catastrophe of Century*, „The New York Times” November 22, 1970.
- Dworzecki Jacek, *Terroryzm jako zagrożenie współczesnego świata*, „Zeszyt Naukowy Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego «Apeiron»” 2011, nr 5.
- Encyklopedia historyczna świata – historia nowożytna*, Antoni Podraza (red.), Kraków 2000.
- Erwin Sandra I., Gulasz Magnuson, Parsons Dan, Tadjeh Yasmin, *Top Five Threats to National Security in the Coming Decade*, „National Defense” Listopad 2012, <http://www.nationaldefensemagazine.org/archive/2012/November/Pages/TopFiveThreatstoNationalSecurityintheComingDecade.aspx>.
- Fitzgerald Frances, *Way Out There in the Blue: Reagan, Star Wars and the End of the Cold War*. Simon & Schuster 2001.
- Glasstone Samuel, Dolan Philip J., *The Effects of Nuclear Weapons (third edition)*, Washington, D.C. 1977.
- Graham Alison, *North Korean Nuclear Challenge: Bush Administration Failure: China's Opportunity*, „The Korean Journal of Defense Analysis” nr 3/2006.
- Graham Allison, *Nuclear Terrorism: The Ultimate Preventable Catastrophe*, New York, 2006.
- Gulisano Paolo, *Pandemie. Od dżumy do ptasiej grypy*, Kraków 2007.
- Hoffman Bruce, *Oblicza terroryzmu*, Warszawa 1999, 2001.
- Jaworowski Zbigniew, *Brudna bomba psychologiczna*, http://www.wszim-sochaczew.edu.pl/ejrene/brudna_bomba_psych.htm.
- Jeziorska Edyta, *Meksykańskie kartele narkotykowe*, „Stosunki Międzynarodowe”, 2012-07-24; <http://www.stosunkimiedzynarodowe.pl/meksyka%C5%84skie-kartele-narkotykowe>.
- Jungsup Kim, *The Security Dilema: Nuclear and Missile Crisis od The Korean Peninsula*, „The Korean Journal of Defense Analysis” nr 3/2006.
- Karolczak Krzysztof, *Terroryzm polityczny – próba redefinicji*, [w:] *Terroryzm w świecie współczesnym*, Edward Halizak, Wiesław Lizak, Leonard Łukaszuk, Eugeniusz Śliwka (red.), Warszawa-Pieniężno 2004.
- Keegan John, *Historia wojen*, Warszawa 1998.
- Kmieciak Paweł, *Rodzaje i źródła współczesnych zagrożeń bezpieczeństwa narodowego*, „Militis.pl” 11 września 2012, <http://www.militis.pl/miedzynarodowe/rodzaje-i-zrodla-wspolczesnych-zagrozen-bezpieczenstwa-narodowego>.
- Koepsell David, *The Ontology of Cyberspace*, Chicago 2000.
- Koziej Stanisław, *Teoria i historia bezpieczeństwa, skrypt internetowy*, Warszawa 2006.

- Koziej Stanisław, *Teoria sztuki wojennej*, Warszawa 1993.
- Kristensen Hans M., Norris Robert S., *Global nuclear weapons inventories 1945-2013*, „Bulletin of the Atomic Scientists” 2013, Volume 69 Issue 5; <http://thebulletin.org/2013/september/global-nuclear-weapons-inventories-1945-2013>.
- Kurowski Wojciech, *Pojęcie organizacji przestępczej i przestępczości zorganizowanej*, „Prawo i Prokuratura”, 2006, nr 1.
- Mapa wysokości n.p.m.*; <http://www.wykop.pl/ramka/1221417/mapa-wysokosci-n-p-m/>.
- Margulies Joseph, *The Promise of May, the Betrayal of June, and the Larger Lesson of Manning and Snowden*, „Verdict. Legal Analysis and Commentary from Justia”, 2013, July 17; <http://verdict.justia.com/2013/07/17/the-promise-of-may-the-betrayal-of-june-and-the-larger-lesson-of-manning-and-snowden>.
- Mierzejewski Donat, *The International Security Soucure Materials Strategies of the Safety. The Intorduction and the Choice*, Donetsk 2011.
- No Need to Panic About Global Warming*, „Wall Street Journal” <http://online.wsj.com/article/SB10001424052970204301404577171531838421366.html>.
- Pararas-Carayannis George, *Historical Earthquakes in China*, <http://www.drgeorgepc.com/EarthquakesChina.html>.
- Pietz David A., *Engineering the state: the Huai River and reconstruction in Nationalist China, 1927-1937*, Routledge 2002.
- Potyrała Anna, *Współczesne uchodźstwo. Próby rozwiązania międzynarodowego problemu*, Poznań 2005.
- Rubin James, *Public perceptions, anxiety, and behaviour change in relation to the swine flu outbreak: cross sectional telephone survey*, „British Medical Journal” 2009, 339:b2651, <http://www.bmj.com/content/339/bmj.b2651>.
- Sadowski Sławomir, *Ballistic Missile Defense System – gwarancja czy zagrożenie bezpieczeństwa międzynarodowego?* [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe a bezpieczeństwo państwa*, t. 1, W. Wróblewski, C. Skuza (red.), Szczecin 2007.
- Sadowski Sławomir, *Wpływ Ballistic Missile Defence System na stosunki euroatlantyckie*, [w:] *Unia Europejska we współczesnym świecie*, Jolanta Bryła (red.), Poznań 2009.
- Schmid Alex P., Jongman Albert I., *Political Terrorism. A Naw Guide to Actors, Authors., Concepts, Data Bases, Theories, and Literature*, New Bruswick 1998.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2002.
- Stommel Henry and Elizabeth, *Volcano Weather: The Story of 1816, the Year without a Summer*, Newport RI. 1983.
- Szpunar Magdalena, *Spoleczności wirtualne jako nowy typ społeczności. Eksplikacja socjologiczna*, „Studia Socjologiczne” 2004, nr 2.
- Ustawa z 30 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw, „Dziennik Ustaw” 2011, nr 222, poz. 1323.
- Tomasiewicz Jarosław, *Terroryzm na tle przemocy politycznej – zarys encyklopedyczny*, Katowice 2000.
- Vaez Ali and Ferguson Charles D., *Towards Enhanced Safeguards for Iran's Nuclear Program*, FAS Special Report No 2 October 2011; https://www.fas.org/pubs/_docs/specialreport2_iran_nuclear_program.pdf.
- Wardlaw Grant, *Political Terrorism. Theory, Tactics, Countermeasures*, Cambridge University Press, 1989.

- Wojciechowski Sebastian, *Terroryzm – analiza pojęcia*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, 2009, nr 1.
- Wolski Józef, *Historia powszechna o starożytność*, wyd. V, Warszawa 1994.
- Wyciskiewicz Ernest, *Strategia nuklearna Federacji Rosyjskiej*, „Biuletyn PISM” 2004, nr 5.
- Zacher Lech, *Człowiek utechniczony i zwirtualizowany w hybrydowym świecie*, [w:] *Wirtualizacja: problemy, wyzwania, skutki*, Zacher L.W. (red.), Warszawa 2013.
- Zieliński Krzysztof, Brocki Marian, Janiak Marek, Wiśniewski Andrzej, *Patologia obrażeń i schorzeń wywołanych współczesną bronią w działaniach wojennych i terrorystycznych*, Warszawa 2010.
- Zięba Ryszard, *Kategoria bezpieczeństwa w nauce o stosunkach międzynarodowych*, Toruń 2005.
- Zmiany klimatu w XX wieku*, „biomasa.org”; <http://www.biomasa.org/index.php?d=artykul&kat=8&art=3>.

REAL AND APPARENT THREAT TO INTERNATIONAL SECURITY. TRIAL OF CLASSIFICATION

Summary

International security is determined by a variety of threats. Number of hazards presented today is very great, but the real meaning is different. The article is an analysis of international threats through the prism of their apparent reality or importance. The analysis shows that the risks can be divided into forces caused by natural and human-generated. Natural hazards are natural disasters (earthquakes, hurricanes, tsunamis, volcanic eruption etc.) and pandemic disease phenomenon. International real threat generated by this war and armed conflict, terrorism, nuclear weapons, and international organized crime, threat in cyberspace. Besides them, there are many other threats, although their impact on international relations is limited.

Keywords: security threats, international relations, the phenomenon of real and apparent.